

Одягнемо наше «Дерево успіху»

Прогнозування

Ті, хто обрав **зелені** листки, буде успішним на уроці.
Ті, хто обрав **жовті** листки – активним;
оранжеві – буде гарно спілкуватися на уроці.

А яке буде дерево успіху - залежить від вас!

Двадцять п'яте листопада

Класна робота

УМР. Письмовий твір-опис
зовнішності людини за картиною
українського художника
(Т. Шевченка, А.Монастирського,
О. Мурашка та ін.) у худож-
ньому стилі з використанням
дієприкметників і
дієприкметникових зворотів
(за складним планом)

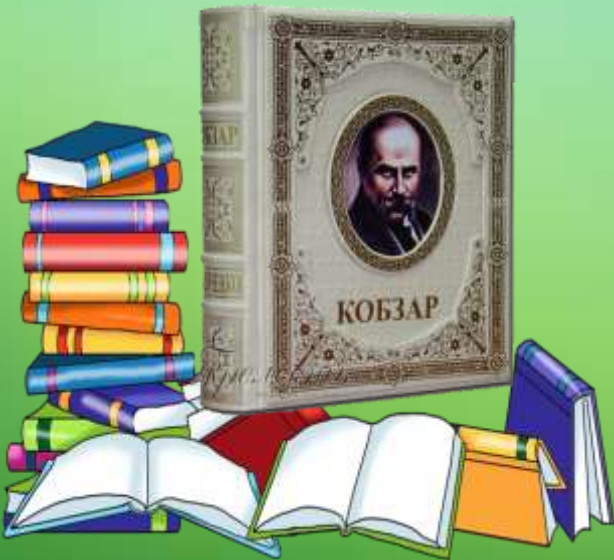
Епіграф уроку:

Він був сином мужика і став володарем в царстві Духа. Він був кріпаком і став велетнем у царстві людської культури... Доля переслідувала його в житті, скільки лиш могла, та вона не зуміла перетворити золота його душі в іржу...

Найкращий і найцінніший скарб доля дала йому лише по смерті – невмирущу славу і всерозквітаючу радість, яку в мільйонів людських сердець все наново збуджуватимуть його твори.

І.Я.Франко

Мета уроку:

удосконалювати вміння складати опис зовнішності людини;

формувати творчі вміння осмислювати живописний твір, його виражені засоби, помічати головні і другорядні деталі, збагачувати й уточнювати словниковий запас;

розвивати пам'ять, логічне мислення, спостережливість, відчуття прекрасного;

розвивати мовленнєво-комунікативні вміння будувати текст-опис у художньому стилі, використовуючи дієприкметники та дієприкметникові звороти; логічно й послідовно викладати матеріал, дотримуючись єдності стилю мовлення;

виховувати інтерес до образотворчого мистецтва, національну гордість за Великих українців.

Ви вже здогадалися із епіграфа уроку, мова піде про художника Тараса Григоровича Шевченка та одну з найцікавіших його картин – **«Катерина»**.

Тарас Шевченко (1814-1861) за свої 47 років життя став відомим письменником, художником та головне – **борцем за незалежність України**. Його вірші й досі цитують українські патріоти. Великий кобзар став їхнім **натхненником**.

Володар у Царстві Духу

**Тарас
Шевченко –
художник
слова та
пензля.**

*Багатогранний
геній і,
безперечно,
один з
найяскравіших
представників
українського
мистецтва.*

*Художник-
живописець,
аквареліст,
майстер сепії
та гравюри.*

184 ВЕНЦАЛА В КИЇВІ
(Видання 1870-1871)

187 ГРЕБЕНЬ
Видання 1870-1871, 1872-1873

188 ВІСНОВІЦЬКИЙ ЦЕРКОВНИЙ
Палац (1870-1871)

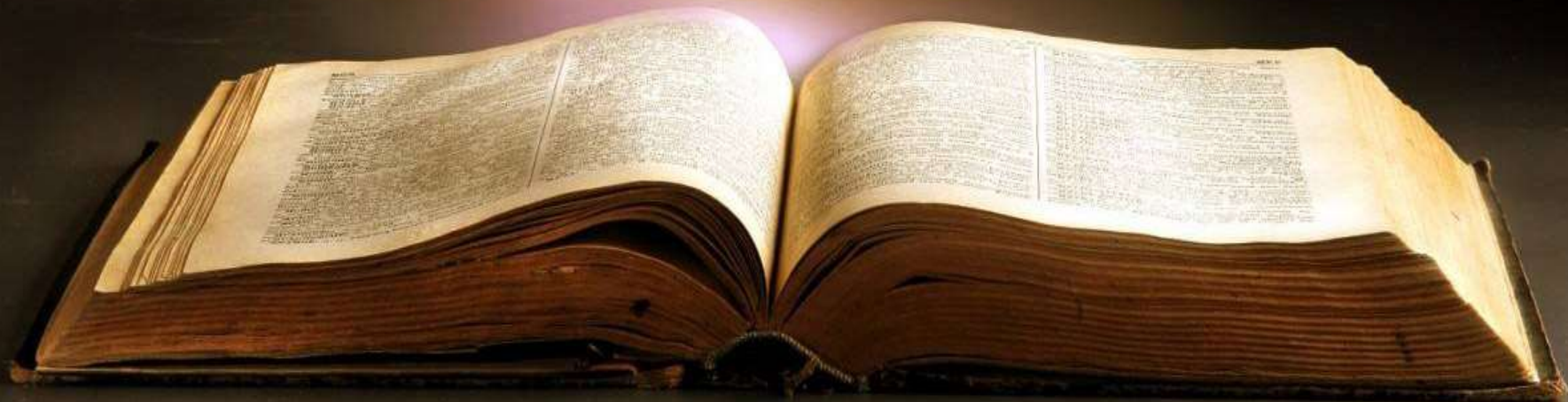
189 КОЛІСНИЧАНСЬКА ЦЕРКОВА В ЖИТІВІ
Стор. видання 1870-1871

Тарас Григорович залишив по собі величезну кількість не лише творів, а й значну картинну спадщину своїх шедеврів. Нині відомо понад **тисячу** робіт його пензля. З них збереглося **835** творів. Більшість картин – оригінали, частково гравюри на металі й дереві, а також копії, що їх виконали художники ще за життя митця. Серед них пейзажі, історичні та міфологічні композиції, портрети і автопортрети.

Понад **270** полотен утрачені.

Свободу тоді ще мало кому відомого кріпака Шевченка теж купили за картину: «Змовившись попередньо з моїм поміщиком, – писав Шевченко у своїй автобіографії, – Жуковський просив Брюллова написати з нього портрет, з метою розіграти його в приватній лотереї. Великий Брюллов одразу погодився, і портрет у нього був готовий. Жуковський, за допомогою графа Віельгорського, влаштував лотерею у 2500 рублів, і цією ціною була куплена моя свобода, 22 квітня 1838 р.»

*«Вручення відпускної Тарасу Шевченко».
Художник Петро Сулименко*

**Живописи і поезія тісно переплелися
між собою в роботах Кобзаря.**

Ще видатний Леонардо да Вінчі говорив, що **«малярство – це німа поезія, а поезія – промовисте малярство»**. Природа дуже щедро нагородила Шевченка не тільки даром пера, а й талантом художника. Ці вміння він не розтратив ні під час страждань, ні під час тяжкої неволі. Живопис для митця став потребою і вираженням його творчого духу.

Пам'ятка «Як працювати над твором за картиною»

- 1. Поцікавтеся відомостями про художника.**
- 2. Прочитайте назву картини, що свідчить про задум художника, підкреслює, що він виокремлює в картині як головне.**
- 3. Уважно розгляньте картину, вдумайтесь в її зміст (що і з якою метою зображено).**
- 4. Уявіть, що було до зображеного художником моменту і що буде потім.**
- 5. Подумайте, хто буде адресатом вашого висловлювання, кого, в чому і як ви переконуватимете.**
- 6. Сформулюйте тему й основну думку твору, доберіть заголовок, який не збігається з назвою картини.**
- 7. Продумайте, які типи мовлення поєднуюватимуться у вашому творі, котрий із них буде основним.**
- 8. Поміркуйте над композицією твору і складіть план.**
- 9. Додержуйте співмірності частин твору, зосереджуючи увагу на основному — змісті самої картини, а не на розмовах про неї.**
- 10. Задля повнішого і глибшого розкриття змісту картини доречно включити у твір елементи роздуму, оцінні судження.**
- 11. Напишіть чернетку твору; після перевірки і виправлень переписіть роботу начисто.**

Пам'ятка

Як складати твір-опис зовнішності людини в художньому стилі

- **1.** Розгляньте уважно картину, подумайте, чи її назва розкриває тему.
- **2.** Доберіть художні засоби, що допоможуть описати зовнішність зображеної людини.
- **3.** Розкажіть про передній план картини.
- **4.** Опишіть головного героя картини: його портретні риси, одяг, взуття, позу, в якій його зображено.
- **5.** Назвіть особливі деталі, використані художником для розкриття образу героя.
- **6.** Відтворіть опис спочатку подумки, а потім — в усній або писемній формі.

- Які типи мовлення вам відомі?
- Як називається зображення зовнішності людини у живописі, художній літературі?
- Назвіть засоби, якими користуються для зображення зовнішності людини живописець, скульптор, графік.
- Як створює портрет людини письменник?
- Яка роль опису зовнішності у художніх творах?
- Пригадайте, які існують стилі мовлення?

Типи мовлення

Роздум — висловлювання про причини якостей, ознак, подій. У роздумі обов'язково наявні три частини: теза, докази, висновок. Істотні описи, роздуми, розповіді використовуються рідко. У текстах найчастіше буває таке, що описи входять до змісту розповіді або зв'язані з роздумом, або роздум може доповнювати розповідь. До роздуму ставлять питання **чому?**

Опис — розповідь про властивості, ознаки певного предмета або явища. У ньому подається характеристика людини, предмета, явища природи шляхом перелічування їхніх суттєвих ознак. Найголовніше в описі — надати читачу повне, конкретне або цікаве уявлення про головний об'єкт. Описи бувають: пейзажні, портретні, інтер'єру, явищ, предметів, людини. До опису ставлять питання **який?**

Розповідь — повідомлення про певні події, що відбуваються в часі. Загальна структура розповіді така: початок, розвиток та кінець події. Розповідь має такі різновиди: повідомлення, оповідання, відповідь, найменування, перелік, оголошення. До розповіді ставлять питання **що відбувалося?**

Опрацювання теоретичного матеріалу з опорою на таблицю

Науковий опис	Художній опис
1. Характеристика предмета (істоти, явища природи та ін.) має бути повною.	1. Акцент робиться тільки на яскравіших деталях предмета (істоти, явища природи та ін.)
2. Ознаки виражаються переважно прикметниками й іменниками з прямим значенням.	2. Використовуються прикметники з конкретним значенням, іменники, дієслова, прислівники у переносному значенні, поширені порівняння.
3. Опис відрізняється точністю, однозначністю.	3. Опис характеризується образністю, емоційністю.

Описати зовнішність людини – це значить відтворити її індивідуальний вигляд. Опис зовнішності людини може бути складений як у художньому, так і в науковому або діловому стилях.

Мета наукового та ділового описів людської зовнішності – це об'єктивно й точно передати особливості вигляду людини: її зріст, постать, зачіску, риси обличчя, манеру триматися, жести, одяг. Такі описи є конкретними, небагатослівними, всі слова в них вживаються у прямому значенні.

Мета художнього опису зовнішності людини – створити її образ, емоційно вплинути на читача чи слухача. У художньому описі людської зовнішності використовуються художні засоби (епітети, порівняння, метафори).

Опис зовнішності людини в художній літературі

Опис зовнішності дійової особи в літературному творі називається **портретом**. **Портрет** – це зображення рис обличчя, його виразу, міміки, жестів, фігури, одягу. Будь-який літературний герой може постати перед нами як жива людина тільки тоді, коли ми чітко уявлятимемо його зовнішній вигляд.

Портрет у художньому творі також допомагає розкрити деякі риси характеру.

ВІКІПЕДІЯ
Вільна енциклопедія

«Катерина» — картина Тараса Григоровича Шевченка, виконана ним на тему однойменної поеми влітку 1842 року в Санкт-Петербурзі.

Про створення цієї картини Т. Г. Шевченко повідомляє в листі від 25 січня 1843 року до Г. С. Тарновського:

«...Я намалював Катерину в той час, як вона попрощалася з своїм москаликом і вертається в село, у царині під куренем дідусь сидить, ложечки собі струже і сумно дивиться на Катерину, а вона, сердешна, тіль не плаче..., а москаль дере собі, тільки курява ляга; собачка ще поганенька доганя його та нібито гавкає. По однім боці могила, на могилі вітряк, а там тільки степ мріє. Отака моя картина».

Праворуч знизу чорною фарбою дата і підпис автора: 1842. Т. Шевченко.

Під ними червоною фарбою другий авторський підпис: 1842. Т. Шевченко.

Голова Катерини була зображена на лицьовій стороні 100-гривневої банкноти зразка 2005 року.

Первинне сприйняття картини Шевченка «Катерина»

«Катерина» — одна з найцікавіших картин Шевченка, написана маслом в 1840 році. Картина дуже символічна, у формі образів автор передає ті почуття, які наче хвилі вирували в його серці.

В центрі картини — босонога дівчина Катерина, символізує український народ, російський солдат на коні — російську монархію, яка гно-

бить Україну, селянин, що сидить на землі (чимось схожий на козака Мамая) уособлює собою вільне минуле, прагнення до якого наскрізь пронизує як літературну, так і художню творчість Тараса Шевченка.

Катерина — звичайна українська дівчина. На ній біла сорочка, червоний фартух, спідниця. Її голову прикрашає червона стрічка з квітами.

**Йде дорогою вродлива українка.
Ступає повільно босими ногами.
Нахилила голову, опустила очі.
Руками взялася за край фартуха.
Здається, щоб витерти сльозу.
Шевченко майстерно намалював, як
Катерина переживає своє горе.
Дівчина зображена одразу після
зустрічі з москалем, якого вона
кохала, який її зрадив. Москаль
також є на картині. Він їде верхи,
поганяючи свого коня і обертається,
щоб подивитись на Катерину.**

**Він позаду і його обличчя погано видно. Але по
обличчю дівчини стає зрозуміло, що вона покинута
назажди.**

**Якийсь чоловік у білому одязі сидить на дорозі,
грається маленьке цуценятко, росте велике дерево,
на задньому плані стоїть млин.**

**Нічого не бачить Катерина. Опустивши руки і
нахиливши голову, йде вона дорогою.**

За допомогою запропонованих слів опишіть Катерину:

Обличчя: бліде, довгасте, засмагле; із чорними бровами; з ледь запалими щоками; з гострими вилицями; смагляве.

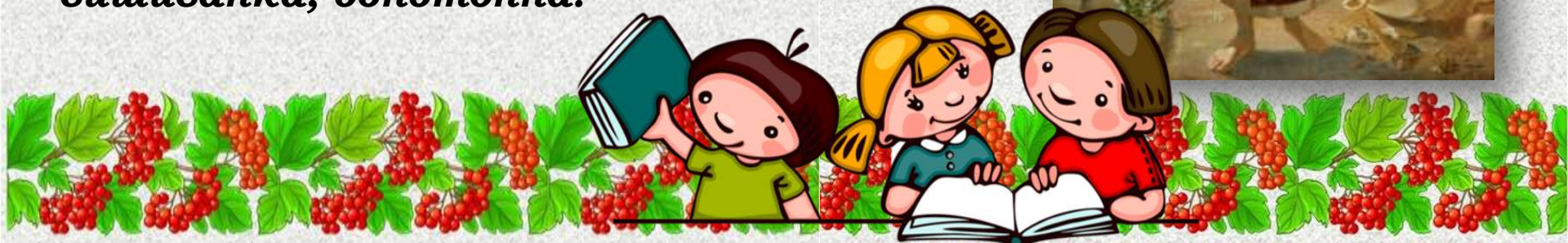
Ніс: великий, довгий, картоплиною, короткий, кирпичний, м'ясистий, рівний.

Губи (вуста): знебарвлені, повні, рожеві, чітко й химерно окреслені, міцно стиснуті.

Волосся: голова в кучерях, як у золотому вінку; закучерявлене волосся.

Постава: висока, виструнчена, вузькоплеча, кругленька, легка, міцна, мініатюрна, невисока, повненька, струнка, тендітна, тоненька.

Одяг: строгий, темно-сірих тонів, вишиванка, однотонна.

План

-
- I. Вступ. Сюжет картини.**
 - II. Характеристика основних образів та пейзажу полотна.**
 - 1. Образ Катерини. Її зовнішність:**
 - а) що найперше впадає у вічі;**
 - б) зріст, постава;**
 - в) волосся, зачіска;**
 - г) риси та вираз обличчя, міміка, жести;**
 - д) одяг.**
 - 2. Образ селянина.**
 - 3. Вершник-москаль.**
 - III. Пейзажні мікрообрази.**
 - IV. Світло як основний прийом образотворення роботи.**

Додатковий матеріал

На картині «Катерина» зображено жанрову, точніше – побутову сцену з життя українського села першої половини XIX ст. У цьому переконає і одяг селянина, і типовий пейзаж з характерними деталями – вітряком на могилі та силуетом ще однієї могили в степу. Ми навіть можемо доволі істотно уточнити час дії – за одягом москаля. На ньому офіцерський мундир царської армії – уже не такий оздоблений, як за часів наполеонівської війни, але ще не спрощений так, як під час кримської кампанії. То ж дія відбувається десь у 20 - 30 роках XIX ст. І вже ніяк не пізніше 1842 року, яким сам автор датував картину.

Образ Катерини. Катерина іде, опустивши очі, убита горем, повертаючись у село. Такий жест, як наївне намагання за ледь піднятою запаскою захвати вже зримі сліди вагітності – це безпорадна спроба прикрити свій сором і відтягти час неминучої і страшної розплати за спільний гріх... А звідси – і похилена в безнадії голова, і помертвіле обличчя, й опущені долу очі – уже несила глянути людям у вічі.

Додатковий матеріал

Одяг на Катерині святковий. І це вмотивовано двома причинами.

По-перше, якби вона була в буденному, то взагалі важко було б зрозуміти, що відбувається (може, вона просто повертається з поля, а по дорозі розминулася з москалем?). По-друге, якраз цей святковий одяг і посилює драматизм твору, навіює гіркі роздуми над її долею, не дає підстав сподіватися на чудо.

Катерина – боса, бо бідна. Наступна промовиста художня деталь – червона запаска. А міг би бути вишитий квітками фартушок, з мережкою, і китицями – «френзелями», але немає фартушка – ця розкіш не для убогих. На Катерині – біла сорочка. Але без вишивання: дорого. І тільки контрастом до сплотнілого обличчя – червона стрічечка на грудях: усе ж якась краса.

Драматизм картини посилюється ще й тим, що Катерина – далеко не красуня. Її обличчя, стан – усе свідчить, що це звичайна дівчина, уся привабливість якої – у її юності, свіжості. І все це принесено в жертву розпусному москалеві.

Додатковий матеріал

Образ селянина. Це чоловік середнього віку; він худорлявий, але в нього широкі плечі і міцні натружені руки, не звиклі ледарювати. Ось і зараз, у возовицю, коли видалась вільна хвилина, він не сидить без діла, а струже нову ложку.

Солом'яний бриль з опущеними крисами, похилена голова, зсутулена спина, натомлені руки – навхрест на колінах, а в руках – недостругана ложка та куций різець – ці риси деталізують образ задавленого нестатками і виснажливою панщиною невільника, покірного кріпака, усі помисли якого – про хліб насущний.

В цьому образі – не індивід, а тип: таких – мільйони. Саме як поширений, найбільш масовий соціальний тип у національному середовищі висвітлює, виділяє його Шевченко в ролі персонажа живописної «Катерини». Адже в ній, на відміну від поеми, є принципова, фундаментальна новизна – відповідь на основне питання: «Чи довго ще на сім світі катам панувати?» Носієм нового змісту, нової смислової конотації та виразником ідеї твору є саме цей образ-тип.

Образ вершника. І Катерина, і москаль рухаються з одного пункту в різні боки: Катерина іде у село; москаль верхи скаче в безвість. Він вирушає в далекий похід, про що інформує така деталь у його образі, як порожні піхви: для зручності офіцера важка шабля в такому випадку знаходилась у похідних саквах денщика.

Отже, щойно тут, під дубом за селом (у селі ніхто куреня не ставить), вони попрощалися, а точніше – розлучились назавжди.

Пейзаж. Мікрообрази, які його складають: зелений дуб, висока могила, вітряк на могилі, а далі – степ широкий, розлогий, як небо над ним. І все це своє, рідне – і Богом дане, і рукотворне. Є тут ще один мікрообраз, немов устроєний у цей ідилічний пейзаж: смугастий верстовий стовп – неприродний і чужий у цьому українському світі, як і той москаль на коні. Їх казенна однотипність і схожість підкреслюється ще й спільністю кольорів – у малюнку стовпа та в одязі офіцера. Але є між ними, між причинами їх появи в Україні і більш глибокий зв'язок.

Ці стовпи з'явилися за Катерини II, яка після знищення Гетьманщини наказала переміряти шляхи України. У часі це збіглося з остаточним закріпаченням українських селян, для яких ці дорожні знаки стали символами поневолення України і ненависного кріпацтва.

У правому верхньому кутку картини видніється така художня деталь пейзажу, як віття розлогого дуба. Він буквально нависає, як грозова хмара, над персонажами картини – усіма, за винятком москаля. Це саме від цього дуба відламалась вітка й відірвався листочок, на який, можливо, щойно мимохідь наступила Катерина, не звернувши уваги на цей символ своєї долі... А поруч з віткою в поросі – колоски. Вони не стануть часткою врожаю. І навіть як проклюнеться всупереч усьому якийсь паросток, то і його чекає така ж доля, як і відламану вітку. Наперед приречена й дитина Катерини.

Образ дівчини освітлений сонцем, буквально пронизаний ним, чим досягається максимальна експресивність і кожної деталі, й образу в цілому. До речі, створюється таке враження, що ще крок - і Катерина вийде за межі світла: кане у власну тінь, у пітьму, у прірву... Цього ніяк не скажеш про постать селянина. У його випадку світло відіграє іншу роль. Тут сонце висвітлює - виділяє й акцентує цей образ. Він перебуває немовби в ореолі світла.

Затінене брилем обличчя, тінь від дуба на солом'яній покрівлі, темний лаз до куреня – це ті контрастні деталі, які увиразнюють світлу, воістину іконну ауру і значимість цього образу, а статична поза – його постійна присутність в осонценому українському світі. **Світло у даній картині – основний ресурс і прийом образотворення, вираження, актуалізації, акцентування, експресії. Так, перший план твору буквально залитий сонцем. У його промінні – дві постаті. Передусім це Катерина – центральний персонаж полотна. Але світлом залитий і другий персонаж – селянин. І в обох – затінені обличчя: частково – у Катерини, повністю – у селянина. Але є тут і значима відмінність.**

Відразу впадає у вічі, що освітлений не тільки перший, але й третій план картини: небо, хмаринки, степ. Так об'єднуються в одне ціле образи, що складають наш, український світ, якому протиставлено темний світ московсько-імперського зла, знаками якого виступають макрообраз офіцера і мікрообрази верстового стовпа та похідної колони москалів.

Уже для багатьох поколінь українців — і не тільки українців — Шевченко означає так багато, що сама собою створюється ілюзія, ніби ми все про нього знаємо, все в ньому розуміємо, і він завжди з нами, в нас. Та це лише ілюзія. Шевченко як явище велике й вічне — невичерпний і нескінченний. Волею історії він ототожнений з Україною і разом з буттям рідної держави продовжується нею, вбираючи в себе нові дні й новий досвід народу, відгукуючись на нові болі та думи, стаючи до нових скрижалей долі. Він росте й розвивається в часі, в історії, і нам ще йти і йти до його осягнення.

Ми на вічному шляху до Шевченка...

*Ім'я Тараса Шевченка
стало символом
України. Духовну велич
і красу народу він
підніс на найвищу
височінь, чим збагатив
увесь світ.*

**Він словом пророчим освітлював далі,
Закриті страшними завісами хмар,
Він долю свою і талант свій без жалю
Поклав на святий України вівтар.**

**Український Кобзар мав дуже напружену та важку долю.
В нагороду за це він був і залишається ідеалом революційних ідей
українського народу проти загарбників.**

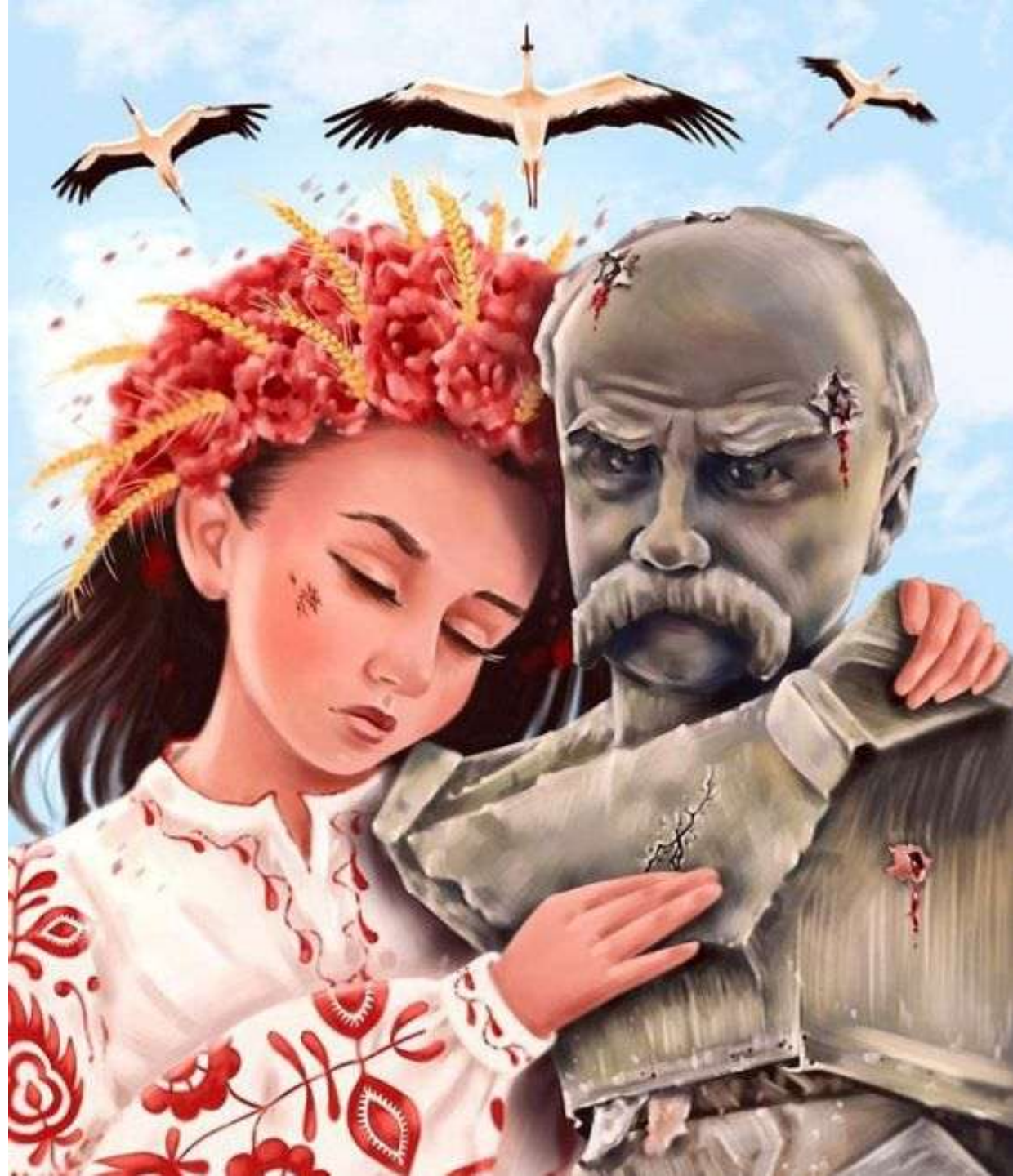

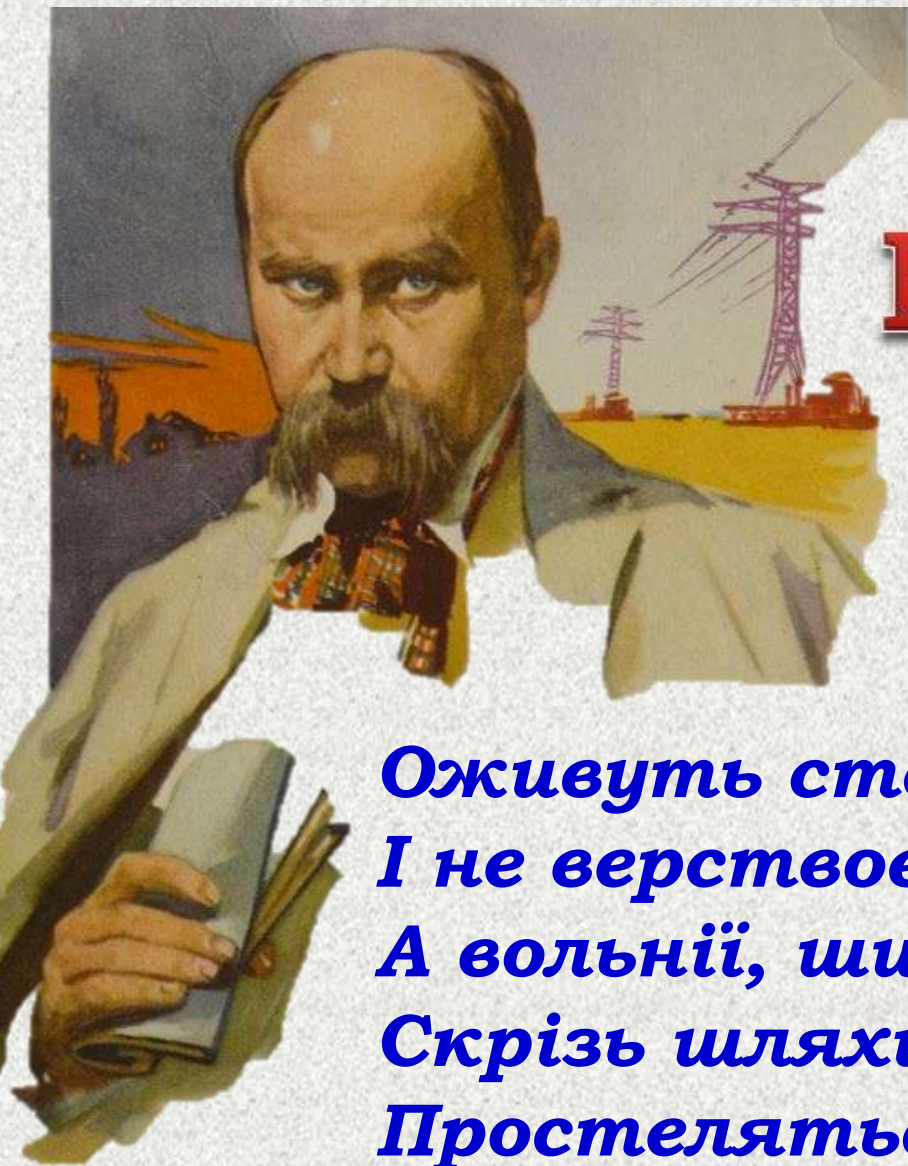

Молюсь за Україну!

Встань, Тарасе,
подивися на свою Вкраїну,

Плаче мати в чорній хустці, хоронить дитину...
Плаче сива над синочком, що вмер за свободу!
Щоб ми жили й не забули козацького роду!
Встань, Тарасе, і вдар словом врага-супостата,
що прийшов з землі чужої воювати з братом!
Помолімося щиро Богу, в єдиній родині!
З нами Бог, за нами правда, слава Україні!

Віримо, що

*Оживуть степи, озера,
І не верстовії,
А вольнії, широкії,
Скрізь шляхи святії
Простеляться....*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ: ЛІТЕРАТУРА:

- Владич Л. Живописна Україна Тараса Шевченка – К.: «Мистецтво», 1963 – 126 с.
- Вічний як народ: Сторінки до біографії Т. Г. Шевченка: Навч. посібник/Автори-упорядники О. І. Руденко, Н. Б. Петренко. – К.: Либідь, 1998 – 272 с.
- Селиванов І. До питання про композицію картини Т.Г.Шевченка «Катерина». – «Образотворче мистецтво», 1971, № 2.
- Українська мова:Українська мова: підруч. для 7-го кл. загальноосвіт навч. закл./ О.В.Заболотний, В.В.Заболотний. 2-ге вид.-К.: Генеза, 2016.-256 с. іл.

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ:

https://uk.wikipedia.org/wiki/Типи_мовлення
<https://vseosvita.ua/library/embed/00234e-520c.doc.html>
<https://znoclub.com/mova-ta-literatura/550-taras-shevchenko.html>
<https://uain.press/blogs/taras-shevchenko-hudozhnik-slova-ta-penzlya-1006321>
<https://evg-crystal.ru/kartiny/kartina-katerina-shevchenko.html>
http://school29.edukit.mk.ua/blogi_vchiteliv/ukrainsjka_mova_t_a_literatura/vidkritij_urok_u_7_klasi/